

DOI 10.37491/UNZ.75-76.15
УДК 347.44 (477)

Марія РОМАСЬ¹

ВИДИ ДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ЗА УЧАСТЮ ДЕРЖАВИ УКРАЇНА

Встановлено, що держава Україна може бути стороною цивільних договорів. Визначено, що договори за участі держави України переважно є двосторонніми, оплатними, можуть бути як реальними, так і консенсуальними, та укладаються в письмовій формі. При цьому держава Україна не може бути стороною публічних договорів, а тому не є учасником договору роздрібної купівлі-продажу, договору прокату, побутового підяду, банківського вкладу тощо. У переважній більшості випадків договори за участі держави Україна є змішаними, оскільки містять у собі елементи різних видів договорів. Проаналізовано нормативно-правову базу щодо видів договорів, у яких держава Україна може бути стороною, та виокремлено способи, покладені в основу поділу. Так, за способом укладення договори за участі держави України поділяються на укладені на торгах та договори приєднання. За обов'язковістю укладення договори за участі держави України є обов'язковими та добровільними. За способом закріплення умов договору — типові та примірні договори. За основними сферами застосування поділяються на паливно-енергетичні; оборонні (військові); банківські тощо. За територією дії — внутрішні та зовнішньоекономічні. Надано загальну характеристику кожному виду договору за участі держави України. Запроваджено таку предметну класифікацію договорів за участі держави України: договори про передачу майна у власність; договори про передачу майна в тимчасове володіння та користування; догово-

¹ аспірантка,

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова,

mariaromas11@gmail.com,

<http://orcid.org/0000-0003-3650-5409>.

ри про виконання робіт і надання послуг. Так, договорами за участі держави Україна про передачу майна у власність є договір купівлі-продажу та дарування. Договори купівлі-продажу можуть укладатися у вигляді договорів про закупівлю, викупу, поставки, контрактації сільськогосподарської продукції. До договорів за участі держави Україна про передачу майна в тимчасове володіння та користування належать договір оренди та позичка. До договорів за участі держави Україна про виконання робіт і надання послуг належать концесійний договір, угоди про розподіл продукції, договір про спільну діяльність, договори зберігання, доручення комісії, управління майном, а також кредит, позика. Досліджено, що держава Україна не може бути стороною договору постачання електричними або іншими ресурсами через приєднану мережу, ренти, довічного утримання, деяких договорів найму, договору страхування, договорів про розпорядження майновими правами інтелектуальної власності тощо.

Ключові слова: класифікація, види договорів, держава Україна.

Держава Україна може бути учасником цивільних договорів, а тому здійснення їх класифікації на окремі групи та види є надважливим завданням. У зв'язку з відсутністю ґрунтовного дослідження видів договірних зобов'язань за участю держави Україна існує нагальна потреба вирішення цього питання.

Вивченню видів договірних зобов'язань за участю держави Україна присвячені роботи таких вчених, як С. Д. Гринько, Р. А. Майданика, О. О. Первомайського. Водночас стан наукового дослідження видів договірних зобов'язань за участю держави Україна й досі має фрагментарний характер, що зумовлює актуальність обраної тематики.

Метою статті є теоретико-правовий аналіз положень доктрини цивільного права та законодавства України щодо видів договірних зобов'язань за участю держави Україна.

Юридичною класифікацією є встановлений поділ правових явищ та понять за спільними ознаками. На нашу думку, поділ договорів за участі держави Україна на види має важливе теоретичне та практичне значення, оскільки договір займає панівне становище у цивільному обігу. Недавна свого часу О. П. Сергеев вказував, що поділ договорів на окремі види дає учасникам цивільного обороту можливість легко застосовувати саме той договір, який відповідає їхнім потребам [1, с. 482].

Як правильно зазначав О. О. Красавчиков, класифікація договорів проводиться за відповідними ознаками поділу з метою визначення тих чи інших особливостей, які мають юридичне, практичне або пізнавальне значення [2, с. 455]. Слід погодитися з думкою М. І. Брагінського, який вказував, що класифікувати договори за однією підставою не є правильним, оскільки особливості численних видів договорів настільки різноманітні, що об'єднання їх в окремі групи за однією підставою викликає сер-

йозні практичні труднощі — спільного мало і занадто багато індивідуального, специфічного [3, с. 30].

Сучасні науковці дотримуються традиційних класифікацій договорів. До прикладу, виділяють поійменовані (купівлі-продажу, дарування, комісії та багато ін.) та непоійменовані договори (про уступку права вимоги, про набуття права власності на предмет іпотеки); майнові та організаційні договори (наприклад, попередній договір) або ті, що мають змішану природу (наприклад, договір про створення, злиття чи приєднання юридичної особи); речові та зобов'язальні договори; основні та акцесорні (застави, поруки та ін.); основні та попередні; договори, що укладаються на користь сторін та на користь третіх осіб; алеаторні (ризикові) та комутативні [4, с. 145]. На нашу думку, держава Україна може бути стороною лише поійменованих договорів, тобто таких, які визначені законодавством; також держава Україна не виступає стороною алеаторних (ризикових) договорів, оскільки наявність будь-яких ризиків під час укладення договору суперечить всеосяжному задоволенню суспільного інтересу.

Розглядаючи види договірних зобов'язань за участю держави Україна, О. О. Первомайський пропонує таку класифікацію:

1) договори з оплатного відчуження державного майна та придбання об'єктів права власності інших осіб: купівля-продаж, поставка, обмін (ст.ст. 146–149 ЗК України, Закон України «Про управління об'єктами державної власності»);

2) договори з оплатного строкового користування землею та іншим майном: найму (оренди), житлового найму (ст.ст. 759–809 ЦК України, ст.ст. 283–292 ГК України, ст. 93 ЗК України, ст. 61 ЖК УРСР, Закон України «Про оренду державного та комунального майна», Закон України «Про оренду землі»);

3) договори концесії (ст. 406 ГК України);

4) договори з виконання робіт та надання послуг: договори з надання комунальних, ритуальних, реєстраційних послуг (гл. 63 ЦК України);

5) кредитно-розрахункові договори: кредиту, позики, банківського рахунку (ст. 11 Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок»);

6) засновницькі договори (ч.ч. 2, 3 ст. 169 ЦК України);

7) договори управління майном (ч. 2 ст. 327, ст.ст. 1029–1045 ЦК України, ст. 142 Конституції України);

8) договори про спільну інвестиційну діяльність (ст.ст. 1130–1143 ЦК України, ст. 142 Конституції України) [5, с. 131].

Р. А. Майданик, договори, які укладаються між державою та приватними інвесторами, відносить до виду зобов'язань інноваційного ризику, до яких включає договори, пов'язані з видобуванням корисних копалин. До таких договорів вчений відносить угоди про розподіл продукції, сервісні контракти та концесійні договори [6, с. 671].

Договори за участі держави Україна завжди є двосторонніми (крім договору дарування, який є одностороннім), реальними (вважається укладеним з моменту передачі речі) або консенсуальними (вважається укладеним з моменту досягнення сторонами згоди щодо його істотних умов) та переважно оплатними (бо безоплатним є лише договір дарування).

Більше того, за формою договору держава Україна укладає лише письмові договори. Прикладом може слугувати ч. 3 ст. 183 ГК України, відповідно до якої «державний контракт укладається шляхом підписання сторонами єдиного документа» [7].

Визначаючи класифікацію договорів за участі держави Україна, необхідно мати на увазі, що «основною проблемою будь-якої класифікації є вибір способу, який повинен бути покладений в основу поділу, однак, перш за все, необхідно встановити саму можливість існування такого критерію, за допомогою якого може бути повною мірою проведена класифікація» [8, с. 397].

За способом укладення договори за участі держави Україна поділяються на: укладені на торгах та договори приєднання. Торги — спосіб укладення договорів, який найбільш тісно пов'язаний з основними законами вільного ринку та виражає їх найбільш послідовно [8, с. 219]. Торги проводяться у формі аукціону або конкурсу: при аукціоні виграє особа, яка запропонувала найбільшу ціну, а при конкурсі — особа, яка запропонувала найбільш вигідні умови [1, с. 496]. Так, зі змісту ч. 4 ст. 656 ЦК України випливає, що договір купівлі-продажу може бути укладений на біржах, конкурсах, аукціонах (публічних торгах) [9]. Укладення договорів за участі держави Україна на основі конкурсів та аукціонів передбачене законами України «Про державно-приватне партнерство», «Про оренду державного та комунального майна», «Про концесію», «Про угоди про розподіл продукції» тощо.

За ст. 634 ЦК України договором приєднання є договір, умови якого встановлені однією із сторін у формулярах або інших стандартних формах, який може бути укладений лише шляхом приєднання другої сторони до запропонованого договору в цілому. Друга сторона не може запропонувати свої умови договору [9]. До прикладу, Національний банк України на підставі норм ЦК України може укладати договори щодо банківського обслуговування з іншими учасниками цивільних правовідносин — банками та небанківськими установами України, суб'єктами надання адміністративних послуг, юридичними особами, які отримали ліцензію Національного банку на надання банкам послуг з інкасації та погодження Національного банку на здійснення операцій з оброблення та зберігання готівки. Вказане регулюється Рішенням Правління НБУ «Про затвердження Публічної пропозиції Національного банку України на укладення Єдиного договору банківського обслуговування та надання інших послуг Національним банком України» № 2-рш від 3 січня 2017 р., відповідно до якого «ця Публічна пропозиція не є публічним договором у розумінні ст. 633 Цивільного кодексу України» (п. 4). Така публічна пропозиція є пропозицією укласти договір приєднання, що означає неможливість клієнта запропонувати свої умови цього Договору» (п.п. 7, 8) [10].

Важливо наголосити, що держава Україна не може бути учасником публічного договору, яким відповідно до ст. 633 ЦК України є договір, у якому одна сторона — підприємець — взяла на себе обов'язок здійснювати продаж товарів, виконання робіт або надання послуг кожному, хто до неї звернеться (роздрібна торгівля, перевезення транспортом загального ко-

ристування, послуги зв'язку, медичне, готельне, банківське обслуговування тощо) [9]. Очевидно, що держава Україна не є суб'єктом господарської діяльності, а тому не може бути учасником договору роздрібної купівлі-продажу (ст. 698 ЦК України), договору прокату (ст. 787 ЦК України), побутового підряду (ст. 865 ЦК України), договору перевезення транспортом загального користування (ст. 915 ЦК України), договору зберігання (ст. 936 ЦК України), банківського вкладу (ст. 1058 ЦК України).

За обов'язковістю укладення договорів за участі держави Україна: обов'язкове та добровільне укладення договорів. Обов'язкове укладення договорів можна прослідкувати на прикладі норми Закону України «Про державний матеріальний резерв», а саме відповідно до ч. 2 ст. 8 для підприємств, установ і організацій, заснованих повністю або частково на державній власності, а також для суб'єктів господарської діяльності всіх форм власності, визнаних відповідно до законодавства України монополістами, державне замовлення на поставку продукції до державного резерву є обов'язковим, якщо виконання його не завдає їм збитків [11]. Очевидно, що поряд з обов'язковим укладенням договорів (що є скоріше винятком з правила про свободу договору) є добровільне укладення договорів. Так, за ч. 1 ст. 627 ЦК України сторони є вільними в укладенні договору, виборі контрагента та визначенні умов договору з урахуванням вимог цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, звичаїв ділового обороту, вимог розумності та справедливості [9].

За способом закріплення умов договору виділяють типові та примірні договори. Відповідно до ч. 1 ст. 630 ЦК України договором може бути встановлено, що його окремі умови визначаються відповідно до типових умов договорів певного виду, оприлюднених у встановленому порядку [9]. Тобто по суті типовий договір дублює положення нормативно-правового акта, який регулює відповідні правовідносини. Примірним є договір, рекомендований органом управління суб'єктам господарювання для використання під час укладення ними договорів, коли сторони мають право за взаємною згодою змінювати окремі умови, передбачені примірним договором, або доповнювати його зміст (ч. 4 ст. 179 ГК України) [7].

За основними сферами застосування виділяють паливно-енергетичні (концесійні договори відповідно до Закону України «Про концесію»), угоди про розподіл продукції, державно-приватне партнерство); *оборонні (військові)* (договір оренди або позички відповідно до Закону України «Про господарську діяльність у Збройних Силах України»); *банківські* (договори банківського обслуговування та надання інших послуг Національним банком України) тощо.

За територією дії договори: за участі держави Україна поділяються на внутрішні та зовнішньоекономічні. Внутрішніми договорами за участі держави Україна є всі договори, які діють лише на території України та регулюються нормами національного законодавства. За ст. 1 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» зовнішньоекономічна діяльність — це діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, а також діяльність державних замовників з оборонного замовлення у випадках, визначених зако-

нами України, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами. За вказаною статтею, зовнішньоекономічний договір (контракт) визначено як домовленість двох або більше суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та їх іноземних контрагентів, спрямована на встановлення, зміну або припинення їхніх взаємних прав та обов'язків у зовнішньоекономічній діяльності [12]. На підставі вказаних статей, можна дійти висновку, що державне оборонне замовлення може бути здійснене на підставі зовнішньоекономічного договору (контракту) (компенсаційний (офсетний) договір відповідно до Закону України «Про оборонне замовлення»). Підтвердженням вказаного є ч. 1 ст. 17 Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання», за якою зовнішньоекономічні договори (контракти) стосовно міжнародних передач товарів укладаються суб'єктами господарювання, державними замовниками у сфері оборони відповідно до законодавства з урахуванням вимог щодо здійснення таких передач, установлених Кабінетом Міністрів України [13].

При цьому слід відрізнити зовнішньоекономічні та міжнародні договори, які укладає держава Україна. Так, відповідно до ч. 2 ст. 3 Закону України «Про міжнародні договори», від імені України укладаються такі міжнародні договори як: а) політичні, мирні, територіальні; б) що стосуються прав, свобод та обов'язків людини і громадянина; в) про участь України в міждержавних союзах та інших міждержавних об'єднаннях (організаціях), системах колективної безпеки; г) про військову допомогу тощо [14]. Очевидно, що міжнародний договір укладається між суб'єктами міжнародного права (публічно-правові відносини) з приводу загальнонаціональних питань, де держава Україна виступає як суверен, а не як рівний учасник цивільних правовідносин. Так, Є. О. Харитонов дає визначення міжнародному договору як угоді двох чи декількох держав, яка містить норми права про встановлення, трансформацію чи припинення прав і обов'язків у відносинах між ними [15, с. 69, 70]. При цьому вчений слушно зазначає, що ратифікований міжнародний договір є частиною національного законодавства (тобто є нормативно-правовим актом), однак водночас такий міжнародний договір може визнаватись договором суб'єктів цивільного права — суб'єкти цивільних відносин, що виникають у державі, укладаючи угоду, можуть обрати за зразок положення міжнародного договору, що не сил набув чинності в Україні [15, с. 71].

Специфікою договорів за участі держави України є те, що вони часто є *змішаними*, що, за ч. 2 ст. 628 ЦК України, означає наявність у такому договорі елементів різних договорів. До прикладу, договір, укладений у рамках державно-приватного партнерства, може містити елементи різних договорів (змішаний договір), умови яких визначаються відповідно до цивільного законодавства України (ч. 1 ст. 5 Закону України «Про державно-приватне партнерство») [16].

За цивільним законодавством України здійснено поділ договірних зобов'язань на:

- 1) договори про передачу майна у власність;

2) договори про передачу майна в тимчасове володіння та користування;

3) договори про виконання робіт і надання послуг.

На нашу думку, така класифікація може бути вдало застосована і до держави Україна.

До договорів за участю держави Україна про передачу майна у власність належать договір купівлі-продажу та договір дарування.

Відповідно до ст. 655 ЦК України за договором купівлі-продажу одна сторона (продавець) передає або зобов'язується передати майно (товар) у власність другій стороні (покупцеві), а покупець приймає або зобов'язується прийняти майно (товар) і сплатити за нього певну грошову суму. При цьому встановлено, що особливості договору купівлі-продажу окремих видів майна можуть встановлюватися законом (ч. 5 ст. 656 ЦК України) [9].

Договір купівлі-продажу за участі держави Україна може бути укладений у вигляді:

- а) закупівлі;
- б) викупу;
- в) поставки.

Спеціальними законами, які регулюють договори про закупівлю, є Закон України «Про публічні закупівлі», Закон України «Про оборонні закупівлі» тощо. За вимогами Закону України «Про публічні закупівлі» державні закупівлі здійснюються через відкриті електронні ресурси з доступом до всієї інформації з центральної бази даних про електронні тендерні торги. В Україні електронною системою публічних закупівель є *ProZorro*, до якої входять безліч електронних майданчиків, зокрема *Держзакупівлі.Онлайн*, *Zakupki UA*, *E-tender*, Українська універсальна біржа, *GOV.AUCTION* тощо.

Викуп як один зі способів відчуження майна в договірних правовідносинах за участі держави Україна передбачений Земельним кодексом України, Законом України «Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності», Законом України «Про приватизацію державного і комунального майна».

Так, відповідно до ст. 146 Земельного кодексу України, викуп земельних ділянок для суспільних потреб, які перебувають у власності фізичних та юридичних осіб, здійснюється у випадках та в порядку, встановлених законом. Об'єктом такого викупу може бути й інше нерухоме майно (до прикладу, що розміщене на відчужуваній земельній ділянці) [17].

Таким чином, головною різницею між закупівлею та викупом є те, що закупівля проводиться на виконання державного замовлення, а викуп завжди має чітко встановлену мету, яка не існувала до встановлення таких договірних відносин (наприклад, поява суспільної потреби, проведення приватизації).

Поставка за участі держави Україна, наприклад, регулюється Законом України «Про державний матеріальний резерв». Так, поставка ма-

теріальних цінностей до державного резерву — це закупівля та (або) відвантаження (доставка) матеріальних цінностей на підприємства, в установи і організації для їх зберігання (ст. 2), яка здійснюється на підставі замовлень на поставку продукції для державних потреб (ч. 1 ст. 8) [11]. Відповідно до ч. 6 ст. 13 ГК України державою можуть бути також укладені договори поставки (закупівлі) для пріоритетних державних потреб сільськогосподарської продукції, продовольства, озброєння та військової техніки, а також інших спеціально визначених (специфічних) товарів, що регулюються відповідно до закону [7]. Із вказаного випливає, що держава Україна може бути стороною *договору контрактації сільськогосподарської продукції* у вигляді форвардних закупівель зерна відповідно до Порядку проведення державних форвардних закупівель зерна, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16 травня 2007 р. № 736.

Держава Україна також може бути стороною у *договорі дарування* відповідно до ч. 1 ст. 720 ЦК України. До прикладу, держава Україна виступає на стороні обдаровуваного відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2011 р. № 1195 «Про затвердження Порядку передачі дарунків, одержаних як подарунки державі, Автономній Республіці Крим, територіальній громаді, державним або комунальним установам чи організаціям».

До *договорів за участі держави Україна про передачу майна в тимчасове володіння та користування* належать *договір оренди* та *позичка*.

Договори оренди за участі держави Україна укладаються щодо державного майна (Закон України «Про оренду державного та комунального майна»). Прикладами таких договорів можуть бути договір оренди земельних ділянок, що перебувають у державній власності (Закон України «Про оренду землі»), договір оренди об'єкта паливно-енергетичного комплексу відповідно до Закону України «Про особливості оренди об'єктів паливно-енергетичного комплексу, що перебувають у державній власності», оренда рухомого та нерухомого військового майна за Законом України «Про господарську діяльність у Збройних Силах України» тощо.

Позичка за участі держави України може знаходити свій вияв через поняття «позичання». Так, відповідно до ст. 2 Закону України «Про державний матеріальний резерв» позичання матеріальних цінностей з державного резерву — це відпуск матеріальних цінностей з державного резерву на договірних засадах з наступним поверненням до державного резерву тієї ж кількості аналогічних матеріальних цінностей або, в разі неможливості їх повернення, з відшкодуванням, за рішенням Кабінету Міністрів України, грошової вартості на час повернення, але не менше, ніж на час відпуску, з наступним спрямуванням одержаних коштів на закладення відповідної кількості матеріальних цінностей [11].

До *договорів за участі держави Україна про виконання робіт і надання послуг* належать концесійний договір, угоди про розподіл продукції, договір про спільну діяльність, договори зберігання, доручення комісії, управління майном, а також кредит, позика.

Перш за все, слід вказати, що законодавець не використовує поняття «підряд», коли мова йде про участь держави Україна у договірних відносинах, встановлюючи при цьому формулювання «виконання робіт».

Концесійним договором є договір (щодо об'єктів державної власності) між державою в особі відповідних державних органів та концесіонером (юридична особа-резидент України), який визначає порядок та умови реалізації проекту, що здійснюється на умовах концесії. Сама ж концесія є формою здійснення державно-приватного партнерства, що передбачає надання концесіодавцем концесіонеру права на створення, та/або будівництво (нове будівництво, реконструкцію, реставрацію, капітальний ремонт та технічне переоснащення), та/або управління (користування, експлуатацію, технічне обслуговування) об'єктом концесії, та/або надання суспільно значущих послуг у порядку та на умовах, визначених концесійним договором, а також передбачає передачу концесіонеру переважної частини операційного ризику, що охоплює ризик попиту, та/або ризик пропозиції (п. 11 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про концесію») [18].

За угодою про розподіл продукції одна сторона — Україна (далі — держава) доручає іншій стороні — інвестору на визначений строк проведення пошуку, розвідки та видобування корисних копалин на визначеній ділянці (ділянках) надр та ведення пов'язаних з угодою робіт, а інвестор зобов'язується виконати доручені роботи за свій рахунок і на свій ризик з наступною компенсацією витрат і отриманням плати (винагороди) у вигляді частини прибуткової продукції (ч. 1 ст. 4 Закону України «Про угоди про розподіл продукції»). На стороні держави Україна в такому договорі є Кабінет Міністрів України (ч. 1 ст. 5 Закону) [19].

Укладення договорів про спільну діяльність, зберігання, доручення комісії, управління майном передбачене зконами України «Про морські порти» (договір про спільну діяльність за ч. 2 ст. 26 Закону), «Про державно-приватне партнерство» (договір управління майном, договір про спільну діяльність за ст. 5 Закону), «Про державний матеріальний резерв» (договір зберігання за ст. 2, ч. 5 ст. 4 Закону) тощо. Можливість укладення державою Україна вказаних договорів також регулюється Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку укладення державними підприємствами, установами, організаціями, а також господарськими товариствами, у статутному капіталі яких частка держави перевищує 50 відсотків, договорів про спільну діяльність, договорів комісії, доручення та управління майном» № 296 від 11 квітня 2012 р.

Також можна виокремити ще одну класифікацію договорів за участі держави Україна. Так, відповідно до ст. 5 Закону України «Про державно-приватне партнерство», *формами здійснення державно-приватного партнерства є концесійний договір, договір управління майном, договір про спільну діяльність*. При цьому державно-приватним партнерством є співробітництво між державою Україна, в особі відповідних державних органів (державних партнерів), та юридичними особами (приватних партнерів), що здійснюється на основі договору в порядку, встановленому цим Законом та іншими законодавчими актами (п. 1 ч. 1 ст. 1 Закону) [16].

Неможливо залишити поза увагою *договори, укладені в рамках державного замовлення*. Так, відповідно до ч. 1 ст. 13 ГК України державне замовлення є засобом державного регулювання економіки шляхом формування на договірній (контрактній) основі складу та обсягів продукції (робіт, послуг), необхідної для пріоритетних державних потреб, розміщення державних контрактів на поставку (закупівлю) цієї продукції (виконання робіт, надання послуг) серед суб'єктів господарювання, незалежно від їх форми власності. Очевидно, що законодавець в цьому випадку визначає державу як регулятора правових відносин, однак необхідно звернути увагу на те, що в рамках державного замовлення укладаються державні контракти — договори, укладені державним замовником від імені держави з суб'єктом господарювання — виконавцем державного замовлення, в якому визначаються економічні та правові зобов'язання сторін і регулюються їхні господарські відносини (ч. 2 ст. 13 ГК України) [7]. Таким чином, держава Україна для реалізації своїх публічно-владних повноважень (державне замовлення є засобом державного регулювання економіки) укладає договори із суб'єктами господарювання, що має приватноправову природу.

Участь держави Україна у кредитних цивільних правовідносинах, на нашу думку, неможливо залишити поза увагою, хоча дуже часто правова природа таких відносин є публічною. Прикладом участі держави Україна у кредитних правовідносинах може бути здійснення державних зовнішніх запозичень шляхом залучення кредитів. Постановою Кабінету Міністрів України від 17 серпня 2020 р. № 717 «Про здійснення державних зовнішніх запозичень у 2020 році шляхом залучення кредитів» було здійснено державні зовнішні запозичення у 2020 році шляхом залучення кредитів від *Cargill Financial Services International, Inc.* Однак вказані державні запозичення здійснюються на підставі Бюджетного кодексу України та на виконання Державного бюджету на відповідний рік, що суперечить основним засадам функціонування держави Україна в цивільних правовідносинах. Аналогічну правову природу мають і казначейські зобов'язання України, державні облігації за Законом України «Про цінні папери та фондовий ринок».

Поодинокими випадками участі держави Україна у кредитних цивільних відносинах є надання послуг банківського обслуговування Національним банком України. Таким прикладом може слугувати рішення Правління НБУ «Про затвердження Публічної пропозиції Національного банку України на укладення Єдиного договору банківського обслуговування та надання інших послуг Національним банком України» № 2-рш від 3 січня 2017 р. У цьому рішенні вказано, що Національний банк України на підставі норм Цивільного кодексу України може укладати Єдиний договір банківського обслуговування та надання інших послуг з банками та небанківськими установами України, суб'єктами надання адміністративних послуг, юридичними особами, які отримали ліцензію на здійснення операцій з оброблення та зберігання готівки, органами державної влади [10].

Загалом, аналізуючи цивільне законодавство, можна дійти висновку, що держава Україна не може бути учасником таких договорів: поста-

чання електричними або іншими ресурсами через приєднану мережу, ренти, довічного утримання, деяких договорів найму — зокрема, прокату, найму (оренди) будівлі або іншої капітальної споруди, найму (оренди) транспортного засобу, лізингу, найму (оренди) житла; побутового підряду, договору страхування, договору банківського вкладу, договорів про розпорядження майновими правами інтелектуальної власності, спадкового договору тощо.

Отже, договори, в яких стороною є держава Україна є двосторонніми, реальними або консенсуальними, оплатними (за винятком договору дарування) та укладаються у письмовій формі переважно у вигляді типових або примірних договорів. Такі договори можуть укладатися в рамках державного замовлення, державно-приватного партнерства, на торгах, аукціонах, конкурсах тощо, у зв'язку з чим можливе як добровільне, так і обов'язкове їх укладення.

Договори за участю держави Україна поділяються на три категорії:

- 1) договори про передачу майна у власність;
- 2) договори про передачу майна в тимчасове володіння та користування;
- 3) договори про виконання робіт і надання послуг.

До договорів за участю держави Україна про передачу майна у власність належать договір купівлі-продажу (закупівля, викуп, поставка) та договір дарування. До договорів за участі держави Україна про передачу майна у тимчасове володіння та користування належать договір оренди та позичка. До договорів за участі держави Україна про виконання робіт і надання послуг належать концесійний договір, угоди про розподіл продукції, договір про спільну діяльність, договори зберігання, доручення комісії, управління майном, а також кредит, позика.

Отже, із вказаного випливає, що держава Україна може бути стороною лише поіменованих, чітко передбачених законодавством договорів. Такі договори мають переважно змішану природу, оскільки часто поєднують у собі характеристики декількох видів договорів.

Список використаних джерел

1. Гражданское право / под ред. А. П. Сергеева, Ю. К. Толстого. Изд. 2-е. Москва : Проспект, 1997. Часть 1. 600 с.
2. Советское гражданское право : в 2-х т. / под ред. О. А. Красавчикова. Москва : Высшая школа, 1985. Т. 1. 544 с.
3. Брагинский М. И. Общее учение о хозяйственных договорах. Минск : Наука и техника, 1967. 260 с.
4. Цивільне право України : у 2 т. / за заг. ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатеевої, В. Л. Яроцького. Київ : Юрінком Інтер, 2007. Т. 2. 552 с.
5. Первомайський О. О. Участь територіальних публічно-правових утворень в цивільних відносинах: проблеми теорії та практики. Київ : Редакція журналу «Право України», 2013. 196 с.
6. Майданик Р. А. Аномалії в цивільному праві України. Київ : Юстиніан, 2007. 912 с.
7. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436–IV. Верховна Рада України. Законодавство України. URL : <http://bit.ly/2SwQRRX>.

8. Брагинский М. И., Витрянский В. В. Договорное право. Книга первая: Общие положения. Москва : Статут, 2002. 848 с.
9. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435–IV. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <http://bit.ly/2w1seVb>.
10. Про затвердження Публічної пропозиції Національного банку України на укладення Єдиного договору банківського обслуговування та надання інших послуг Національним банком України. Рішення Правління Національного банку України від 03.01.2017 р. № 2-рш. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <http://bit.ly/38EEde>.
11. Про державний матеріальний резерв. Закон України від 24.01.1997 р. № 51/9–ВР. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <http://bit.ly/3bJGYKj>.
12. Про зовнішньоекономічну діяльність. Закон України від 16.04.1991 р. № 959–XII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <http://bit.ly/3aL9iJ4>.
13. Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання. Закон України від 20.02.2003 р. № 549–IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 23. Ст. 148.
14. Про міжнародні договори. Закон України від 29.06.2004 р. № 1906–IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 50. Ст. 540.
15. Цивільне право України / за ред. Є. О. Харитонова, А. І. Дрішлюка. Одеса : Юридична література, 2005. Книга перша. 525 с.
16. Про державно-приватне партнерство. Закон України від 01.07.2010 р. № 2404–VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 40. Ст. 524.
17. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768–III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 3. Ст. 27.
18. Про концесію. Закон України від 03.10.2019 р. № 155–IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 48. Ст. 325.
19. Про угоди про розподіл продукції. Закон України від 14.09.1999 р. № 1039–XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 44. Ст. 391.

Надійшла до редакції 12.10.2020

Mariia ROMAS

Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law

Types of Contractual Obligations with the Participation of the State of Ukraine

It is established that the state of Ukraine can be a party to civil agreements. It is determined that agreements with the participation of the state of Ukraine are mostly bilateral, paid, can be both real and consensual, and are concluded in writing. At the same time, the state of Ukraine cannot be a party to public contracts, and therefore is not a party to the contract of retail sale, rental agreement, household contract, bank deposit, etc. In the vast majority of cases, agreements with the participation of the state of Ukraine are mixed, as they contain elements of different types of agreements. The legal framework on the types of agreements in which the state of Ukraine may be a party is analyzed, and the methods underlying the division are identified. Thus, according to the method of concluding agreements with the participation of the state of Ukraine are divided into: concluded at the auction and accession agreements. According to the obligation to conclude agreements with the participation of the state of Ukraine, they are obligatory and voluntary. According to the method of fixing the terms

of the contract they are standard and model contracts. By main areas of application the agreements can be fuel and energy; defensive (military); banking, etc. By territory of action the agreements are divided into domestic and foreign. The article provides a general description of each type of agreement with the participation of the state of Ukraine. In particular, the following subject classification of agreements with the participation of the state of Ukraine was introduced: agreements on transfer of property to ownership; agreements on the transfer of property for temporary possession and use; agreements for the performance of works and provision of services. Thus, agreements with the participation of the state of Ukraine on the transfer of property to ownership are a contract of sale and gift. In this case, contracts of sale may be concluded in the form of contracts for the purchase, redemption, supply, contracting of agricultural products. A lease agreement and a loan are included to the agreements with the participation of the state of Ukraine on the transfer of property into temporary possession and use. Agreements with the participation of the state of Ukraine on the performance of works and provision of services include a concession agreement, production sharing agreements, joint venture agreement, storage agreements, commission instructions, property management, as well as credit, loan. It is investigated that the state of Ukraine cannot be a party to the contract of supply of electric or other resources through the connected network, rent, lifetime maintenance, some lease agreements, insurance contract, agreements on disposition of intellectual property rights, etc.

Keywords: *classification, types of agreements, state of Ukraine.*